

Література:

1. Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції: загальнотеоретичний аналіз / І. В. Яковюк. – Х. : Право, 2013. – 760 с.
2. Яковюк І. В. Германський імперський федералізм і його вплив на європейські інтеграційні процеси / І. В. Яковюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / ред. кол. : Ю. П. Битяк та ін. – Х. : Право, 2011. – №21. – С. 104–118.
3. Дармштеттер П. История раздела Африки (1870–1919 гг.). М.-Л.: «ГИЗ», 1925.
4. Троян С. С. Немецкие проекты «Миттельевропы» конца XIX – начала XX вв. // Известия Пензенского государ. педагог. ун-та им. В. Г. Белинского. – 2012. – №27
5. Окара А. Н. Дурманящие иллюзии «Серединной Европы»: Европейский «континентализм» как манипулятор «Большой Евразией» [Электронный ресурс] Режим доступа: www.russ.ru/politics/20021022-okara.html
6. Левандовський В. «Середня Європа» та Україна // Українська державність у XX столітті (Історико-політологічний аналіз) / під ред. О. Дергачова. – К. : Політична думка, 1996.
7. Яковюк І. В. Идея Серединной Европы в концептуальных разработках европейских геополитиков второй половины XIX – начала XX в.в.: историко-теоретический анализ // PolitBook. – 2013. – №3. – С. 132–151.
8. Daniel G. A. Handbuch der Geographie: 6. Aufl. Lpz.: Fues's Verlag, 1894. 510 S.

Ю. С. Разметаєва¹

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сподівання на відродження України як незалежної та сильної держави та партнерські відносини у межах європейського простору тісно пов'язані з впровадженням інформаційних технологій, з розповсюдженими лозунгами про розвиток електронних демократії і урядування. Світ вступає у цифрову епоху, технології змінюються з надзвичайною швид-

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

кістю, і переваги, що ними надаються, незалежним засобам масової інформації, опозиційним політичним силам, громадським активістам, пересічним громадянам можуть підірвати основи авторитарних і тоталітарних режимів, мають безсумнівний позитивний ефект для свободи та демократії.

Електронне урядування є одним з результатів наведених вище процесів. Воно виступає як форма організації державного управління, заснована на активній взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з суспільством і його окремими представниками шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій. Найчастіше е-урядування розглядається не як механічне поєднання технологій з публічними процесами, а як нова філософія державного управління, заснована на прямому здійсненні народом влади та попиті на ефективне надання послуг державою, що спирається на стійку суспільно-політичну активність громадян, обговорення значущих питань і прийняття загальних розумних рішень.

Незважаючи на суперечності щодо визначення електронного урядування в різних джерелах, є спільна риса, умовно говорячи «інноваційна доступність». Так, воно «включає використання ІТ, і особливо Інтернету, для поліпшення надання державних послуг громадянам, підприємствам і державним органам, органам місцевого самоврядування, взаємодію та отримання послуг від державних або місцевих органів влади двадцять чотири години на добу, сім днів на тиждень» [1, с. 33]. Технології тут працюють в різних сферах: оптимізації надання державних послуг, поліпшення взаємин з бізнесом, розширення прав і можливостей через доступ громадян до інформації, більш ефективного державного управління. Передбачається, що ці взаємини та надання послуг відбуваються у цифровому форматі. Важлива також наявність ясної інфраструктури та єдиного інформаційного поля державних органів.

Навіщо потрібне електронне урядування? Які переваги воно дає? Насправді, величезні: 1. Широку і активну участь людей в управлінні державою (участь в обговореннях, опитуваннях, голосуванні онлайн, співпраця, рівноправність взаємин між представниками суспільства та владних структур). 2. Відкритість та прозорість діяльності представників публічної влади (доступ до публічної інформації, відстеження діяльності владних структур). 3. Ефективний контроль за публічною владою (підзвітність представників публічної влади громадянам). 4. Зниження

рівня корупції (автоматизація публічних процесів, конкурентні пропозиції з виключенням «людського фактору»). 5. Нові форми громадянської активності та взаємодії з владою (електронні петиції, особисті кабінети громадян на сайтах державних органів). 6. Зручність у користуванні послугами для громадян (онлайн-доступ, єдині реєстри та бази даних). 7. «Економічні» переваги, зокрема зростання доходів або зниження витрат (бізнес-проекти на базі відкритих даних, спрощення ведення бізнесу, розвиток електронної комерції).

Однак є і загрози впровадження електронного урядування, як загальні, так і спеціальні, пов'язані з особливостями певної держави та національної правової системи. Так, правового регулювання та реального забезпечення потребують загальні виклики правам осіб (як фундаментальним правам людини, так і правам інтелектуальної власності), проблеми конфіденційності та кібербезпеки, «цифрова нерівність». Загрозами для електронного урядування стають також перешкоди процесам реформування на національному рівні. Як зазначається, «хоча більшість урядів вже прийняли або приймають ініціативи, пропонують державні послуги через Інтернет, для реалізації справжнього потенціалу електронного урядування, вони повинні провести реструктуризацію та трансформувати свої укорінені бізнес-процеси» [2].

Однак, оцінюючи всі ризики е-урядування, слід зазначити, що його переваги набагато вагоміші. Наголошується, що електронне урядування «має величезний потенціал для знаходження нових способів досягнення задоволеності людей публічною владою» [1, с. 36]. Чи можемо ми використати такі переваги для українського проекту? Чого нам для цього не вистачає?

Законодавче регулювання та впровадження відповідних технологій в європейському просторі істотно випереджають українські реалії. Серед найбільш значущих правових актів слід згадати такі: Положення 1049/2001 Європейського парламенту від 30 травня 2001 р. стосовно громадського доступу до документів Європейського Парламенту, Ради та Комісії, Рекомендація CM/Rec(2009)1 Комітету міністрів Ради Європи з електронної демократії, Директива № 2002/58/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо обробки персональних даних і захисту конфіденційності в секторі електронних засобів зв'язку, Директива 2007/64/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 листопада 2007 р. про платіжні послуги на внутрішньому ринку, Директива 2009/110/ЄС Євро-

пейського Парламенту та Ради від 16 вересня 2009 р. про заснування, діяльність та нагляд за діяльністю організацій, що займаються електронними грошами. Суттєвий вплив має судова практика, що стосується нових технологій, особливо ряд рішень Європейського суду з прав людини і вищих судів деяких країн-учасників ЄС.

Потрібно сказати, що це лише невелика частка правових актів, якими слід керуватися демократичній державі у сучасному світі. Крім того, ми значно відстаємо (і не тільки у правовому регулюванні), якщо звернутися до питань інформаційно-технологічного розвитку. Однак шанс зайняти гідне місце серед інших держав у цій сфері не втрачений, тим більше, що багато активно налаштованих осіб (і українців, і європейців) взяли за цю справу з шаленою енергією та самоорганізацією.

Проблема полягає не тільки в потребі удосконалення національної законодавчої бази та гармонізації її з європейськими правовими актами. Незважаючи на численні нормативні акти, що прийняті в Україні та містять широкий спектр норм – від норм концептуального і стратегічного характеру, до технічних стандартів – вони далекі від втілення. Частина актів, що регулюють проблеми інформаційних технологій та е-урядування, не має механізму реалізації, а здійснення деяких норм на практиці розходиться із заявленими цілями і принципами. До того ж, неузгодженість між нормативними актами шалена. Крім того, Україні істотно бракує розумного та ефективного використання технологій саме з боку держави (останні події показали, що громадянське суспільство з новими технологіями справляється непогано). В українській реальності е-урядування знаходиться на початковому етапі втілення. Так, практично всі органи державної влади мають офіційні сайти, інформаційні ресурси, системи електронного документообігу, на органи державної влади та місцевого самоврядування зареєстровано десятки тисяч сертифікатів ключів цифрового підпису, працюють локальні портали адміністративних послуг. Але яка в цьому користь? Досить сумнівна. Невирішеними проблемами залишаються: відсутність актуальної інформаційної стратегії та єдиного підходу до впровадження електронного урядування, застосування адміністративних методів до запуску електронних інформаційних ресурсів, неправильне розміщення та невиправдане повторення інформації, несумісність програмного забезпечення, відсутність єдиних стандартів поведінки з інформацією та складність доступу до неї, низький рівень підготовки державних службовців в сфері роботи

з комп'ютерними мережами й незрозуміння важливості такої підготовки, непродуманий для користувача інтерфейс, обмежена функціональність систем електронного документообігу, непрозорі умови надання державних послуг у дистанційному режимі. Велике негативне значення має неабиякий спротив е-урядуванню з боку представників публічної влади.

Сьогоднішні надії на зміну ситуації на краще пов'язані з активізацією представників громадянського суспільства та бізнесу в сфері впровадження електронного урядування, готовністю деяких представників української політичної еліти вести діалог з громадськістю, створенням нових державних органів із спеціальними повноваженнями та запрошенням компетентних спеціалістів. З великими перешкодами просуваються громадські проекти е-урядування. Запрацювали деякі глобальні проекти (як ProZorro та iGov) і локальні проекти. Однак для ефективного впровадження електронного урядування необхідні спільні зусилля представників публічної влади та суспільства.

Електронне урядування може здійснюватися також на міждержавному рівні – через глобальні мережі за допомогою посадових осіб національних держав. Ці мережі можуть існувати в рамках міжнародних інститутів, в рамках міжурядових угод різних видів і самі по собі, як спонтанні відповіді на необхідність взаємодії для координації політики та вирішення спільних проблем [3]. Таке урядування містить потенціал для транснаціональної демократичної моделі, що успішно реалізується у ЄС. Зазначається, що «багато форм транснаціонального урядування призводять до нормативних очікувань дотримання основних демократичних стандартів; що можна перевести ключові компоненти (будівельні блоки) демократії в область транснаціонального» [4, с. 158]. Подібні властивості транснаціонального демократичного урядування, в тому числі електронного, дійсно актуальні в нинішній суспільно-політичній ситуації. В світлі обраного Україною шляху євроінтеграції слід звернути увагу на ті методи, інструменти та стандарти, які використовуються у цій сфері в ЄС.

Отже, електронне урядування надає значні переваги та містить великі ризики, проте, в кінцевому рахунку, посилює демократію, у тому числі за рахунок готовності громадян брати участь у суспільно-політичному житті, активності у контролі та впливі на публічну владу, оптимізації публічних процесів. Правове забезпечення і впровадження е-урядування в Україні перебуває на початку довгого шляху, який, з огляду на інтеграційні

процеси та логіку глобального розвитку, передбачає гармонізацію національного законодавства з правовими актами ЄС, втілення європейських стандартів, освоєння нових технологій, економічну та інформаційну конкурентноздатність національних проєктів у відповідній сфері.

Література:

1. Fang Z. E-government in Digital Era: Concept, Practice, and Development / Z. Fang // International Journal of the Computer, the Internet and Management, Vol.10, No. 2. – 2002. – P. 1–22.
2. Palvia C. J. E-Government and E-Governance: Definitions / Domain Framework and Status around the World Shailendra / C. J. Palvia, S. Sharma // Foundations of E-government. 5th International Conference on E-governance. 28–30 Dec. 2007, Hyderabad, India. – [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.iceg.net/2007/books/1/1_369.pdf
3. Slaughter A.-M. Global Government Networks, Global Information Agencies, and Disaggregated Democracy / A.-M. Slaughter // Harvard Law School, Public Law Working Paper No. 18, Princeton University – Woodrow Wilson School of Public and International Affairs. – 2001. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://papers.ssrn.com/abstract=283976>
4. Búrca G. de. Developing Democracy Beyond the State / G. de Búrca // Columbia Journal of Transnational Law. – Vol. 46. – 2008. – P. 101–158.

К. О. Трихліб¹

ІНТЕГРАЦІЯ: СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ

Право як найбільш ефективний регулятор суспільних відносин покликане сприяти розвитку інтеграційних процесів, забезпечувати їх взаємодію на паритетних засадах та з урахуванням інтересів обох сторін [1, с. 160; 22]. Як зазначає М. Пєбро, «інтеграція – складний процес взаємодії держав, що характеризується двома елементами: правовою формою і економічним змістом» [2, с. 72].

Особливою формою інтеграції, обмеженої ериторіальними/геополітичними рамками, є *регіональна інтеграція*. У ХХ ст. значення націо-

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.